

Az elfeledtetéshez való jog mint identitásmenedzsment előkérdései

LÁNCOS PETRA LEA*

1. Bevezetés

Az Európai Unió Bírósága 2014. május 13-án hozta meg nagy port kavart ítéletét a *Google Spain*-ügyben,¹ ebben fektetve le a nagyon is vitatott elfeledtetéshez való jog alapjait. Az ítélet óta a Google majdnem 400 ezer kérelmet dolgozott fel, amelyek 43%-át teljesítette is. A legtöbb kérelem Franciaországból (20,4%), Németországból (17,3%) és az Egyesült Királyságból (12,9%) érkezett, a magyarországi megkeresések az összes kérelem 0,9%-át tették ki.² Ennek ellenére számos kérdés merült fel az ítélet végrehajtásával, így például a hatályával, az érintett legfelső szintű tartományok (TLD) körével és az eltávolítás iránti kérelem alapján mérlegelendő szempontokkal kapcsolatban. Az ügy által felvetett gyakorlati problémák mellett azonban olyan elméleti előkérdések is tisztázást igényelnek, amelyek meghatározók az online identitásunk feletti rendelkezés határainak megítélésében, ezáltal az elfeledtetéshez való jog jövőbeli fejlődésében.

Felmerül például a kérdés: hogyan is definiálható az online identitás, miként viszonyul a személyes adatainkhoz? Hol húzódik a határ a magánszféra és a nyilvánosság között, különösen az online kontextusban? Pontosan milyen következményekkel jár a közzététel, amennyiben az interneten történik? Mi az „identitásmenedzsment”, és kinek milyen szerepe van ebben a folyamatban (adatalany, keresőmotor, reputációmenedzsment-cégek)? Mi a helyzete az identitásmenedzsmentből kirekesztett, de az elfeledtetéshez való jog érvényesülése által érintett szereplőknek (például online sajtóorgánum, információs jogait gyakorló állampolgár)? Hogyan viszonyul egy valódi emberi jogi bíróság az emberi jogi érveléssel megtámogatott elfeledtetéshez való joghoz? Az ezen előkérdésekre adott válaszok döntő jelentőséggel bírnak a digitális személyiségvédelmi kihívások kezelésére adott lehetséges válaszok és megoldások megválasztásában.

* Kutató, Deutsches Forschungsinstitut für öffentliche Verwaltung (Speyer); egyetemi docens, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar.

¹ A Bíróság C-131/12. sz. a *Google Spain SL és Google Inc. kontra Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) és Mario Costeja González* ügyben 2014. május 13-án hozott ítélete [2014] EU:C:2014:37.

² Paul CHADWICK: Should we Forget about the „Right to be Forgotten”? *The Guardian*, 2018. március 5., <https://www.theguardian.com/commentisfree/2018/mar/05/right-to-be-forgotten-google-europe-cj-data-spain>

Az alábbiakban a fent körvonalazott kérdésekkel kapcsolatban megfogalmazott nézeteket és álláspontokat járom körül, egyszerre merítve a jogirodalmi megközelítésekből és kritikákból, valamint a nemzeti, regionális és uniós joggyakorlatban kimunkált megoldásokból.

2. A digitális identitás, az identitásmenedzsment és a benyomáskeltés problémája

Az internet jelentette információtechnológiai forradalom egyik fontos hozadékát az olyan kommunikációs eszközök jelentették, amelyek elsődleges rendeltetése az énmegjelenítés, az önkifejezés, esetleg a magamutogatás.³ A szociolingvisztika már a múlt század ötvenes éveiben rámutatott arra, hogy a kommunikatív aktusok valójában az énmegjelenítés szolgálatába állított benyomáskeltési kísérletek:

„az egyén szerepjátékával rendszerint arra törekszik, hogy megfeleljen a közösségben elfogadott normáknak. Amennyiben valamely tulajdonsága, cselekedete önhibáján kívül, mulasztás miatt vagy más okból nincs összhangban az elvárásokkal, megpróbálja leplezni azt. [...] [Tehát] az én számos forrásból építkező, szerepek egész sorát magában foglaló képzetegyüttes. Nincs olyan interakció, amelyben minden aspektusa föltárulkozna. [...] [A]z emberek igyekeznek a tükröt úgy igazítani, hogy a kibontakozó kép megfeleljen társas szükségleteiknek.”⁴

Az online közlések különösen jól illeszkednek ebbe a megközelítésbe, hiszen az érintett a web 2.0 szolgáltatások keretei között teljes mértékben uralja az énmegjelenítés körülményeinek és tartalmának: „A legnagyobb hangsúlyt [...] a homlokzat (*face*) megmunkálására fordítjuk, amely a kontextusnak megfelelő (általában pozitív) társadalmi értékek bemutatását célozza.”⁵ A homlokzat, azaz az énmegjelenítés kereteinek uralásával az érintett kedve szerint alakíthatja a benyomáskeltést a maximális hatás kiváltása érdekében: „(1) a tevékenységgel összeegyeztethetetlen motivációk eltitkolása; (2) a hibák elrejtése; (3) a végeredmény előtérbe helyezése a keletkezés folyamatának leplezésével; (4) a tisztátalan háttérmunkálatok elfedése, (5) egyes értékek fölládozása mások javára; (6) nemes indítékok kinyilvánítása.”⁶ (Természetesen az, hogy az énmegjelenítés mely adatok nyilvánosságra hozatala, előtérbe helyezése, eltitkolása stb. mellett eredményes az érintett számára, többek között függ az adott kultúrától, valamint a benyomáskeltéssel megcélzott társadalmi réteg elvárásaitól.)⁷

³ Maryline LAURENT – Samia BOUZEFRANE: *Digital Identity Management*. Amsterdam, ISTE Press – Elsevier, 2015. 3–4.

⁴ Erving Goffman eredményeit idézi NEMESI Attila László: Benyomáskeltési stratégiák a társalgásban. *Magyar Nyelv*, 2000/4., 419. Goffman szociológus volt, ám munkássága nagy hatással volt a nyelvészet fejlődésére is.

⁵ Uo.

⁶ Uo.

⁷ Pl. Malin Nilson dolgozatában a férfi és női szelfiszokásokat hasonlította össze, és arra jutott, hogy a szelfibeállítások körülményei (alulról/felülről fotózás, kint/bent készült kép stb.) egyértelműen a nemi szerepeknek megfelelő énmegjelenítésekről árulkodnak. Malin NILSON: „First, Let Me Take a Selfie”: *Young Adults’ Self Representation on Instagram*. Szakdolgozat, Malmö, Höögskola, 2016. 43 skk.

Benyomáskeltési céljaikra a felhasználók web 2.0 szolgáltatások segítségével nyilvános vagy korlátozott hozzáférést, egyedi profilt alkothatnak az általuk válogatott tartalommal, meghatározhatják azon felhasználók körét, akikkel kapcsolatban kívánnak állni, és hozzáférhetnek ismerőseik profiljához és az ott tárolt tartalomhoz.⁸ Az online profil identitáskonstrukció, a felhasználó önkifejezése, és egyben kreatív identitásmunka a közönség elismerésének kivívásáért.⁹ Egyes szerzők a láthatósági beállítások fontosságára hívják fel a figyelmet: a profilhoz tartozó információk, tartalmak hozzáférhetőségének korlátozása ugyanúgy az identitásalkotás része,¹⁰ egyben a nyilvánosság és a magánszféra internetes alakításának eszköze.

A web 2.0 szolgáltatások idézett definíciója alapján a digitális identitás jellemzője, hogy magában foglalja a felhasználó profilját (a személyes adatok kombinációját), valamint esetleg egyéb, hozzárendelt tartalmakat.¹¹ Egyszerre jelenti az online „hátrahagyott nyomainkat (ID, IP-cím, e-mail, jelszavak, álnevek, személyes és banki adatok, fényképek, avatárok, címkék, linkek, publikációk), valamint az e nyomok keresőmotorok és böngészők által tárolt változatát”,¹² és alapvetően azonosításra szolgálnak. A digitális identitás építéséhez kapcsolódó felhasználói identitásmunka, az online profil üzemeltetése, a láthatósági beállítások és a hozzáférés kezelése mind az identitásmenedzsment részét képezik.¹³

Az identitásmenedzsment fogalma tehát jelenti az adatalanyok a digitális identitásának fent idézett alakítását, ám egyben utal a cégek, szervezetek, magánszemélyek reputációjának online alakítására, a keresőmotorok találati listájában elfoglalt helyének javítására szakosodott társaságok (pl. Gadook, Webimax, About.me stb.) tevékenységére is.¹⁴ Mind a személyes, mind az online reputációmenedzsmentre szakosodott társaságok identitásmenedzsmentje a nyilvánosság felé képviselt homlokzatot érintik, azokat a pozitív társadalmi értékeket, amelyekről egy személy sikerrel hirdeti, hogy képviseli őket.¹⁵ Az identitásmenedzsment így a benyomáskeltés szolgáltatásban egyszerre fogja át a pozitív adatok aktív nyilvánosságra hozatalát és az énmegjelenítést negatívan befolyásoló, nyilvánosságra került adatok (lehetőség szerinti) elrejtését.

Az elfeledtetéshez való jog bővítette az identitásmenedzsmenthez rendelkezésre álló eszközeinket, hiszen bizonyos feltételek mellett kérhetjük a személyünkkel összefüggésbe hozható, jogszerűen nyilvánosságra hozott adatokra mutató találatok elrejtését.¹⁶ A nyilvánosság fogalma azonban az internet korában átvértékelődött, így felmerül a kérdés: vajon az online kontextusban hol húzódik a nyilvánosság és a magánszféra határa?

⁸ Danah Boydot és Nicole Ellisons idézi LAURENT–BOUZEFRANE i. m. (3. lj.) 4–5.

⁹ Uo., 6.

¹⁰ Uo., 7.

¹¹ Uo., 5. Ezzel együtt Jennifer Holt és Steven Malčić szerint a „»digitális identitásnak« nincs egységesen elfogadott fogalma, helyett pontosabb az a megközelítés, miszerint többféle »digitális identitás« létezik, országtól, hálózattól, platformtól és kultúrától függően.” Jennifer HOLT – Steven MALČIĆ: The Privacy Ecosystem: Regulating Digital Identity in the United States and European Union. 5 *Journal of Information Policy* (2015) 159.

¹² LAURENT–BOUZEFRANE i. m. (3. lj.) 9.

¹³ Michael KOCH: Global Identity Management to Boost Personalization. In: Petra SCHUBERT – Uwe LEIMSTOLL (szerk.): *Proceedings of the 9th Research Symposium on Emerging Electronic Markets* (2002), 140.

¹⁴ Ún. *digital laundry services*; Jongwon LEE: What the Right to Be Forgotten Means to Companies: Threat or Opportunity? 91 *Procedia Computer Science* (2016) 545.

¹⁵ BATÁR Levente: A beszólás mint beszédaktus. *Magyar Nyelvőr*, 2007/4., 454.

¹⁶ A nyilvánosságra kerülés helyett pl. az adat minősített adattá nyilvánítását zárja ki.

3. A magánszféra és a nyilvánosság határa az online kontextusban

A magánszféra védelme, Alan Westin eredményeire alapozva, arra az állatvilágban is megfigyelhető igényre vezethető vissza, hogy helyet és időt biztosítsunk az egyedüllétre, a kiscsoport-intimitásra és a szociális távolság tisztelőben tartására. A magánszféra hiánya, a túlzásfolttság emberre és állatra egyaránt negatívan hat, agressziót szül, és betegségeket idézhet elő.¹⁷ A magánszféra e rétegei a személyre vonatkozó adatok szintjén is megjelennek, így a titkosság, a bizalmasság és az anonimitás fontos eszközei az információs magánszféra érvényesítésének.

A szerzők érdekes összefüggésre hívják fel a figyelmet a történelem előrehaladása és a technológia fejlődése között. Habár a társas és az egyedüllét egyszerre alapvető igényünk, az utóbbi megélésére csak újabban van szélesebb körben lehetőségünk. Kate Carruthers szerint ugyanis a magánszféra valójában történelmi aberráció: az emberiség hosszú történetének egy pillanatnyi kitérője. A generációk együttélése, a falu mint életter a 20. század közepéig gyakorlatilag lehetetlenné tette a mai értelemben vett magánszféra érvényesítését, és „majdnem mindenki mindent tudott a másik ügyeiről”. A háború utáni, nukleáris családokra tervezett lakhatási viszonyok ugyan egy pillanatra megágyaztak a magánszférának, „a XXI. század digitális forradalmával visszatértünk a faluba – csak ezúttal egy virtuálisba.”¹⁸ Erre reagálva jegyzi meg Eleni Frantziou, hogy „az utóbbi két évtizedet jellemző monumentális technológiai változások alapjaiban rengették meg a magánszféra fogalmát.”¹⁹

Miközben a nukleáris családmódel mellett a 21. századra jelentősen megerősödött a ‘szingli háztartás’ demográfája, további teret biztosítva az egyéni magánszférának, az elmagányosodás a kitérülködésre ösztönző közösségi média felületein való adatmegosztást hozta magával.²⁰ Miközben a kutatások szerint a fokozott közösségimédia-felhasználás oka az elmagányosodásnak,²¹ arra is van utalás, hogy a kapcsolódás iránti igény személyes tartalmak keresésével és megosztásával jár (a kutatások alapján a szöveges tartalom kevésbé enyhíti a magányt, mint a képek fogyasztása).²² A magánbeszélgetések, a fizikailag őrzött és egy meghatározott ismeret-ségi körnek megmutatott fotók, hangfelvételek, videók helyét átvették a digitálisan rögzített,

¹⁷ JÓRI András: *Az adatvédelmi jog generációi és egy második generációs szabályozás részletes elemzése*. Doktori értekezés, 2009, 9.

¹⁸ Kate CARRUTHERS: *Social Media: Blurring the Boundaries*, <https://katecarruthers.com/2010/07/social-media-blurring-boundaries/>

¹⁹ Eleni FRANTZIOU: Further Developments in the Right to be Forgotten: The European Court of Justice’s Judgment in Case C-131/12, *Google Spain, SL, Google Inc v. Agencia Española de Protección de Datos*. 14(1) *Human Rights Law Review* (2014) 761–777.

²⁰ Courtney SEITER: The Psychology of Social Media: Why We Like, Comment, and Share Online. *Buffer*, 2016. szeptember 10., <https://blog.bufferapp.com/psychology-of-social-media>

²¹ David LUDDEN: Does Using Social Media Make You Lonely? *Psychology Today*, 2018. január 24., <https://www.psychologytoday.com/us/blog/talking-apes/201801/does-using-social-media-make-you-lonely>

²² Matthew PITTMAN – Brandon REICH: Social Media and Loneliness: Why an Instagram Picture may Be Worth more than a Thousand Twitter Words. 62 *Computers in Human Behaviour* (2016) 155 skk.; Roque NETO – Nancy GOLZ – Meaghan POLEGA: Social Media Use, Loneliness, and Academic Achievement: A Correlational Study with Urban High School Students. 25 *Journal of Research in Education* (2015) 30.

továbbított és megosztott adatok. Habár ironikus módon maga Mark Zuckerberg reagált úgy a Facebook-társadalom hatásaira, hogy a „magánélet mint olyan halott”,²³ az interneten tárolt és közzétett adatok bizalmas kezelésére, az immár nem időszerű információk ‘kikopására’ az online környezetből továbbra is igény mutatkozik. Erre utal a 20. század második felében felerősödő adatvédelmi jogalkotás és a létjogosultságot nyert információs önrendelkezési jog is. Ez utóbbi az identitásmenedzsmentet érintő, átfogó jogosultság: „A magánszféra-védelem lehetővé teszi az egyén számára, hogy »definiálja önmagát, vagyis meghatározza, hogy milyen arcot mutat más személyek irányába«” – idézi Lucas Bergkamp megállapításait Jóri András.²⁴

Navratyil Zoltán szerint

„az egyes személyiségi jogok – különösen a magánélet védelme [...] kifejezetten az internet adta körülmények között igényel értelmezést, ami nem könnyű, hiszen a technikai lehetőségek – mintegy kikényszerített nyilvánosságként – szinte kimeríthetetlen módon akadályozhatják egy személy magánéletének sérthetlenségéhez fűződő érdekét. Az »online-magánszféra« esetében ugyanis a személyes információk sokkal szélesebb körben érhetők el, függetlenül attól, hogy az illető személyeket az őt érintő, s az ő beazonosítására alkalmas információkat szabad akaratából tette-e elérhetővé vagy sem.”²⁵

Ezzel összefüggésben egyes szerzők felvetik a kérdést: indokolt volna-e különbséget tenni az érintett által nyilvánosságra hozott és a beleegyezése nélkül, de jogszerűen publikált, személyével összefüggésbe hozható adatok között az elfeledtetéshez való jog gyakorlása szempontjából? Terhelje nagyobb felelősség az érintettet a saját maga publikálta adatok kapcsán vagy sem?²⁶ Érdemes-e a jogalkotóra bízni az online személyiségvédelmi eszközök kidolgozását, vagy inkább a piacra kellene hagyni a megfelelő reputációvédelmi technológiák fejlesztését? Ezzel kapcsolatban talán a legfőbb ellenérv, hogy piaci alapon nem garantálható az adatalanyok egyenlő méltósága a netes környezetben.²⁷

A magánszféra tiszteletben tartásának online garanciájaként biztosított, identitásmenedzsment célú jogosultságok azonban más alapjogok korlátozásával járhatnak, így például akadályozhatják harmadik felek információszerzését, tájékozódását. Kérdésként merülhet fel: indokolt-e az érintettnek az információs önrendelkezési joga körében teljes szabadságot adni online identitásának alakításában, ha pedig nem, hol húzódjon a határ?

²³ Lulu CHANG: Privacy is Dead, Says Mark Zuckerberg, Even for His Unborn Daughter. *Digital Trends*, 2015. augusztus 10., <https://www.digitaltrends.com/social-media/mark-zuckerberg-daughter-vr/>

²⁴ JÓRI i. m. (17. lj.) 37.

²⁵ NAVRATYIL Zoltán: Internet és szólásszabadság: A „felejtés” joga és a „feledésbe merüléshez” való jog. *Iustum Aequum Salutare*, 2015/11., 85.

²⁶ FRANTZIOU i. m. (19. lj.)

²⁷ LEE i. m. (14. lj.) 545.

4. Az információszabadság és a tájékozódáshoz való jog az elfeledtetéshez való jog tükrében

A szólásszabadság párjaként, számos egyéb klasszikus alapjog előfeltételeként értelmezett információszabadság csak idővel nyert önálló alapjogi státuszt a nemzetközi és regionális emberi jogi bíróságok kiterjesztő joggyakorlatának, majd a kilencvenes években a nemzeti szinten beinduló jogalkotásnak köszönhetően.²⁸ Így az Emberi Jogok Európai Bizottsága a hetvenes évek végén, az *X kontra Német Szövetségi Köztársaság* ügyben már az Emberi Jogok Európai Egyezménye 10. cikkének körében bontotta ki az érdekeltek „információhoz való hozzájárulásának” és „releváns dokumentumokhoz való hozzáféréseinek jogát”.²⁹ Az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) röviddel ezután az egyéni információs jogokon túl a *The Sunday Times v. the United Kingdom* ítéletében a „nyilvánosság megfelelő tájékoztatáshoz való jogát” is elismerte.³⁰ A kilencvenes évekre már az Egyesült Nemzetek Szervezete szólás- és véleményszabadsággal foglalkozó jelentésteveje is úgy foglalt állást, hogy a Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmányának 19. cikke magában foglalja az információhoz való hozzáférés jogát.³¹ Végül 2009-ben fogadták el az Európa Tanács közérdekű adatot tartalmazó iratokhoz való hozzáférésről szóló egyezményét,³² amely a hozzáférés feltételeit, korlátait, költségét és a jogorvoslatához való jogot szabályozza. Elmondható tehát, hogy a múlt század végére az információszabadság általánosan elismert alapjoggá szilárdult, amelyet a hagyományos alapjogi katalógusoknak a véleménynyilvánítás szabadságát rögzítő cikkébe tartozóként értelmeztek.³³

Habár az EJEB joggyakorlata szerint az Egyezmény 10. cikke az információs jogok körében nem alapozza meg a részes állam pozitív kötelezettségét információ közzétételére,³⁴ nemzeti szinten a jogfejlődés az adatvédelem és az információszabadság kellő egyensúlyának megteremtése és az állam átláthatóságának igénye miatt mégis efelé, a tájékoztatáshoz való jog irányába indult el.³⁵ Az információszabadsággal kapcsolatos jogalkotás demokratikus társadalmakban való alapvető szerepét jól mutatja, hogy a UNESCO 2010-ben már azzal ünnepelte a sajtószabadság világnapját, hogy felszólította azokat az államokat, amelyek még nem alkottak információszabadsággal kapcsolatos szabályozást, hogy a „maximális nyitottság” elvének megfelelően pótolják mulasztásukat.³⁶

²⁸ Maeve McDONAGH: The Right to Information in International Human Rights Law. 13(1) *Human Rights Law Review* (2013) 28–29.

²⁹ 8383/78 sz. *X kontra Német Szövetségi Köztársaság* ügyben 1979. október 3-án hozott ítélet.

³⁰ *The Sunday Times v. the United Kingdom*, no. 6538/74, 1979. április 26-án hozott ítélet.

³¹ 19. cikk 2. bek.: „Mindenkinek joga van a szabad véleménynyilvánításra; ez a jog magában foglalja mindenfajta adat és gondolat határokra való tekintet nélküli – szóban, írásban, nyomtatásban, művészi formában vagy bármilyen más tetszése szerinti módon történő – keresésének, megismerésének és terjesztésének a szabadságát is” (*kiemelés tőlem – L. P. L.*).

³² Az Európa Tanács közérdekű adatot tartalmazó iratokhoz való hozzáféréseiről szóló egyezménye, 205. sz. szerződés

³³ A tájékozódáshoz való jog és a szólás- és sajtószabadság szoros összefüggéseiről I. KOLTAY András: A sajtószabadság két oldala és a tájékozódáshoz való jog. *Jogtudományi Közöny*, 2004. január

³⁴ *Guerra and Others v. Italy*, no. 14967/89, 1998. február 19-én hozott ítélet.

³⁵ DRINÓCZI Tímea: A kommunikációs jogok áttekintése. *Romániai Magyar Jogtudományi Közöny*, 2005/1., 55.

³⁶ Brisbane-i nyilatkozat, 2010. május 3. <http://www.unesco.org/new/en/unesco/events/prizes-and-celebrations/celebrations/international-days/world-press-freedom-day/previous-celebrations/2010/brisbane-declaration/>

Az információs szabadságot deklaráló hazai törvényalkotásban kiemelkedő helyet foglalt el a maga idejében úttörő jelentőségű, szinoptikus szabályozási elvet követő 1992. évi LXIII. törvény a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról.³⁷ Az információs jogok elsősorban az állam és a közügyek átláthatóságát hivatottak biztosítani, de a személyes és a közérdekű adat kettősségén túllépő, közérdekből nyilvános adat fogalma és bevezetésének okai jól mutatják,³⁸ hogy bizonyos esetekben a közügyek nyilvánossága csak az egyébként személyes adatok, üzleti titkok körébe tartozó információk hozzáférhetősége mellett biztosítható.³⁹ Másfelől a közérdeklődésre számot tartó információkhoz, a kultúrához, a tudományos eredményekhez való hozzáférés fellazította a szélesebb értelemben vett tájékozódáshoz való jognak a demokrácia működtetésére korlátozott szerepét.⁴⁰

Az információs szabadság fejlődését és központi kérdéseit bemutató rövid leírás alapján is megállapítható, hogy bár adott esetben vitatott lehet, hogy az információs szabadság alapján meddig terjed az adatok azon köre, amelyhez hozzáférést kell biztosítani, a joggyakorlat tükrében az információs szabadság nem korlátozhatatlan, azaz mind a hozzáférésnek, mind a közzétételi kötelezettségnek vannak korlátai. Más szóval „attól, hogy az emberek mindent tudni szeretnének a másiktól, még nincs joguk megsérteni mások magánszféráját.”⁴¹

Mindezek alapján az elfeledtetéshez való jog az információs szabadság, illetve a tájékozódáshoz való jog korlátjaként jelenik meg, ami azonban nem teszi lehetetlenné, csupán megnehezíti a hozzáférést bizonyos adatokhoz. Habár az adatok bizonyos köréhez való hozzáférés feltételekhez kötése nem jelentene új megoldást (így például a bizonyos levéltári anyagokhoz való hozzáférést is megnehezítette a jogalkotó azzal, hogy engedélykötelessé tette és kutatói minőséghez kötötte), az elfeledtetéshez való jog által érintett adatok nyilvánossága és a hozzáférésre jogosultak köre eltérően alakul, ugyanis továbbra is nyitva áll valamennyi felhasználó számára az egyébként jogszerűen nyilvánosságra hozott adatokhoz való hozzáférés, csupán időigényes feladat megtalálni. Ennyiben tehát újszerű konstrukcióról van szó, hiszen *a)* az érintett adatok már jogszerűen nyilvánosságra lettek hozva; *b)* továbbra is mindenki számára hozzáférhető, csak a tárlatok elrejtése miatt nehezebb őket megtalálni.

³⁷ MAJTÉNYI László: Közérdekű – személyes – nyilvános – titok. *Beszélő*, 2005/8.; KERÉKES Zsuzsa: Lejtőn az információs szabadság. *Fundamentum*, 2012/2.; POLYÁK Gábor: Informationsfreiheit in Ungarn. *Presserecht.de* (2018), http://www.presserecht.de/index2.php?option=com_content&task=view&id=490&Itemid=127&pop=1&page=

³⁸ 2003. évi XLVIII. törvény.

³⁹ HALMAI Gábor: Mi fán terem az információs kárpótlás? *Fundamentum*, 2005/4.

⁴⁰ KOLTAY András – NYAKAS Levente (szerk.): *Magyar és európai médiazog*. Budapest, Wolters Kluwer, 2015. 137.

⁴¹ Andrew NEVILLE: Is it a Human Right to be Forgotten? Conceptualizing the World View. 15 *Santa Clara Journal of International Law* (2017) 171.

5. Az Emberi Jogok Európai Bírósága – külön utakon?

A *Węgrzynowski and Smolczewski v. Poland* ügyben⁴² az EJEB-nek is volt alkalma a sérelmes online közlések sorsáról, illetve a magánélet tiszteletben tartása és az információszabadság egyensúlyáról dönteni. A kérelmezők lengyel ügyvédek, akikről a *Rzeczpospolita* újságírói azt írták cikkükben, hogy mesés vagyonra tettek szert közpénzből különböző politikusok kétes ügyleteinek bonyolításával. Az ellenőrizetlen tényállításokat megfogalmazó cikkért az illetékes varsói megyei bíróság az újság főszerkesztőjét a felperesek jó hírnevének megsértése miatt kártérítés megfizetésére és bocsánatkérésre ítélte, azonban mivel a kifogásolt cikk továbbra is elérhető volt az újság honlapján, az érintett ügyvédek ismét pert indítottak. A felperesek keresetükben a kifogásolt cikknek az újság honlapjáról való eltávolítását kérték, egyben azt is sérelmezték, hogy a cikk kiemelkedő helyen szerepelt a Google találati listájában, megfosztva a varsói bíróság ítéletét hatásától.

Az illetékes varsói bíróság azonban a cikk eltávolítását cenzúrának, a történelem átírásának minősítette, és a felperesek keresetét azzal utasította el, hogy egy, az újságcikknek a korábbi ítéletre utaló információval való kiegészítésére kötelezés iránti kérelmet már megengedhetőnek tartott volna. Honi jogorvoslati lehetőségeik kimerítését követően a felperesek a strasbourgi bírósághoz fordultak magánéletüknek és jó hírnevüknek az online elérhető újságcikk általi folyamatos megsértése miatt. Ítéletében az EJEB kiemelte, hogy:

„az internet olyan információs és kommunikációs eszköz, amely nagyban különbözik a nyomtatott sajtótól, különösen az információ tárolására és továbbítására való képességében. A több milliárd felhasználót kiszolgáló elektronikus hálózat most és talán a jövőben sem lesz soha hasonló szabályozás és ellenőrzés tárgya [mint a nyomtatott sajtó]. Az emberi jogok és szabadságok, így különösen a magánélethez fűződő jog netes tartalmak és kommunikáció általi megsértésének veszélye sokkal nagyobb, mint a sajtó esetében. Ezért is különbözhetnek a nyomtatott sajtóból és az internetről származó anyagok többszörözésére vonatkozó politikák.”⁴³

Ezután az EJEB felidézi az online archívumok jelentőségét a hírek és információk megőrzésében és rendszerint ingyenes rendelkezésre bocsátásában: míg a sajtó a demokrácia elsődleges őrzője, a netes archívumok, így például a *Rzeczpospolita* online archívuma is a már megjelent hírek tárolásával játszanak fontos szerepet az oktatás és kutatás szolgálatában.

Mivel az egyik kérelmező felperes kifutott a jogorvoslatra irányadó határidőből, kérelmét az EJEB elutasította. A másik kérelmező igényével kapcsolatban azonban kiemelte, hogy a lengyel igazságszolgáltatás nem mulasztott a cikk online változatának levételével kapcsolatos kérelem megítélésében. Az eljáró lengyel bíróság ugyanis egyfelől alkalmazhatónak találta a lengyel polgári törvénykönyv személyiségvédelmi rendelkezéseit az internetes kiadványokra nézve,

⁴² *Węgrzynowski and Smolczewski v. Poland*, no. 33846/07, 2013. július 16-án hozott ítélet; KÓCZIÁN Sándor: Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítéleteiből. *Fundamentum*, 2013/3., 123–125.

⁴³ *Węgrzynowski and Smolczewski* (42. lj.) 58. pont

másfelől azonban nem tekintette feladatának a „történelem átírását” azzal, hogy elrendeli egy már megjelent újságcikk eltávolítását.⁴⁴ Az EJEB egyetértett azzal, hogy a kérelmezők személyiségvédelmi igényét a kártérítésre és az elégtételadásra kötelezéssel már orvosolták, és az eredeti keresetben nem kért online változat eltávolítása már szükségtelenül korlátozta volna az Egyezmény 10. cikke szerinti információs jogokat. Az EJEB szerint a másodfokon eljáró bíróság megfelelő egyensúlyt teremtett a magánélet tiszteléséhez fűződő jogok, valamint az információs jogok között.

Fontos kiemelni, hogy a *Węgrzynowski and Smolczewski v. Poland* ügy tényállása több lényeges ponton is eltér az elfeledtetéshez való jog gyakorlásának feltételeitől, méghozzá annyiban, hogy az eredeti ügy alperese nem egy keresőmotor-szolgáltató, hanem a sérelmezett információt publikáló online sajtóorgánium volt. Emellett a kérelem nem bizonyos keresőszavakra kiadott találatok elrejtésére, hanem magának a sérelmezett cikknek az eltávolítására irányult. Az EJEB ítélete mindazonáltal fontos adalékkal szolgálhat abban a tekintetben, hogy a strasbourgi testület miként közelíti meg az online közlések kapcsán az Egyezmény információs jogokat rögzítő 10. cikke és a magánülethez fűződő jogok tisztelésben tartását előíró 8. cikke egyensúlyát. Ezzel kapcsolatban szembeűnő, hogy bár ítéletében az EJEB elismerte, hogy a netes közlések potenciálisan nagyobb sérelmet okozhatnak, mint a nyomtatott verziók, ennek konzekvenciáit már nem vonta le. Noha kifejezetten megemlítette, hogy az online tartalmak talán sohasem lesznek olyan mértékű szabályozás és ellenőrzés tárgyai, mint a nyomtatott sajtó,⁴⁵ a hangsúlyt inkább az online archívumok társadalmi előnyeire helyezte, kiemelve, hogy ingyenességük, könnyű hozzáférhetőségük miatt az oktatás és kutatás fontos forrásai, utalva arra, hogy tartalmuk eltávolítása aránytalan volna.

Habár az EJEB nem foglalt kifejezetten állást valamely alapjog elsőbbségét illetően, sokatmondó az a megállapítása, miszerint „nem világos, hogy az államra milyen pozitív kötelezettségek hárulnak az Egyezmény 8. cikkében foglalt magánélet »tisztelésben tartásának« fogalmából.” E bizonytalanság, valamint a részes államok sokszínű gyakorlata tükrében az államok széles mérlegelési körrel rendelkeznek a 8. cikk érvényre juttatására. Ezzel szemben a szólásszabadság 10. cikkben foglalt garanciája „a demokratikus társadalom alapvető sarokköve”, aminek bárminemű korlátozása fokozott vizsgálatot érdemel. Tehát az EJEB inkább a szólásszabadság és az információs jogok elsőbbségéből indul ki – e nyilvánvalóan más tényállással kapcsolatban hozott EJEB-ítélet alapján elmondható, hogy más a kiindulópontja, mint az Európai Unió Bíróságának, amely a *Google Spain*-döntésében⁴⁶ kifejezetten kimondta, hogy az elfeledtetéshez való jog feltételeinek fennállása esetén az adatalany magánülethez való joga elsőbbséggel bír har-

⁴⁴ Elena Perotti, az elfeledtetéshez való jog szakértője többek között a belga legfelső bíróság 2016. április 29-én hozott ítéletéről számol be, amelyben a bíróság arra kötelezte a *Soir* c. lapot, hogy egy 22 évvel azelőtt megjelentetett, majd az online archívumban elérhetővé tett cikkben anonimizálja a benne megnevezett személyt. Elena PEROTTI: The Transformation of Right to be Forgotten into Right to Forget the News. *WAN-IFRA*, 2016. július 22., <https://blog.wan-ifra.org/2016/07/22/the-transformation-of-right-to-be-forgotten-into-right-to-forget-the-news>

⁴⁵ L. HOLT-MALČIĆ i. m. (11. lj.) 156.

⁴⁶ *Google Spain* (1. lj.) (az EBHT-ban még nem tették közzé).

madik felek információs jogaihoz képest.⁴⁷ Ugyan mindkét bíróság kiemeli, hogy az érintett jogokat és érdekeket a konkrét körülmények tükrében kell figyelembe venni, miként arra Frantziou rámutat, mérlegelni valójában akkor lehet, ha az érintett jogok egyenlően esnek latba, azaz egyik sem élvez a másikkal szemben elsőbbséget.⁴⁸

Habár mindkét bíróság kimondta, hogy az adott eset körülményeitől függően az érintett jogok egymáshoz képest korlátozhatók, az Európai Unió Bírósága kifejezetten rögzítette az adatalany magánélethez fűződő jogának elsőbbségét a keresőmotor-szolgáltató gazdasági érdekével és a nyilvánosság információs jogaival szemben.⁴⁹ Ugyanezt a kettősséget egyes szerzők az amerikai szabadságpárti és az európai méltóságpárti megközelítésben érik tetten: az USA-ban a szólás- és információs szabadság, az Európai Unióban a magánélet tiszteletben tartása élvez előnyt.⁵⁰ Ha pedig az érintett magánéletének tiszteletben tartása, ezáltal az elfeledtetéshez való jogának érvényesítése élvez főszabályként elsőbbséget, akkor az mindenki másnak az 'elfelejtésre irányuló kötelezettségét' vonja maga után.

⁴⁷ Kieron O'Hara, Nigel Shadbolt és Wendy Hall szerint az Európai Unió Bírósága azért zárta ki, hogy az érintettek alapesetben a kifogásolt tartalom által okozott kárt kelljen bizonyítani, hogy kiegyenlítse a versengő jogosultságok, a véleményszabadság és a magánélet tiszteletben tartásához fűződő jog viszonyát. Kieron O'HARA – Nigel SHADBOLT – Wendy HALL: *A Pragmatic Approach to the Right to Be Forgotten*. Global Commission on Internet Governance Paper Series No. 26 (2016) 9.

⁴⁸ FRANTZIOU i. m. (19. lj.)

⁴⁹ „Figyelemmel arra, hogy milyen súlyos lehet a [z online közlések keresőmotorok segítségével történő összekapcsolása útján az érintett magánéletébe való] beavatkozás, meg kell állapítani, hogy azt önmagában a keresőmotor működtetőjének ezen adatkezeléshez fűződő gazdasági érdeke nem igazolhatja. Mivel azonban a linkek találati listáról való törlése hátrányosan érintheti azon internethasználók jogos érdekeit, akiknek esetleg érdekük fűződik a kérdéses információhoz való hozzáféréshez, attól függően, hogy milyen információról van szó, az alapügyben szereplőhöz hasonló helyzetekben meg kell találni a megfelelő egyensúlyt nevezetesen ezen érdek, valamint az érintettet a Charta 7. és 8. cikke alapján megillető alapvető jogok között. Bár tény, hogy főszabály szerint az érintettet megillető, e cikkekkal védett jogok megelőzik az internethasználók említett érdekét is, ez az egyensúly azonban egyes egyedi esetekben a kérdéses információ jellegétől, illetve attól is függhet, hogy az információ mennyire érzékeny az érintett személy magánélete szempontjából, illetve hogy a nyilvánosságnak milyen érdeke fűződik ezen információ megszerzéséhez, ami többek között attól függően változhat, hogy e személy játszik-e valamilyen közéleti szerepet. [...] Mivel a Charta 7. és 8. cikkében foglalt alapvető jogaira tekintettel az érintett kérheti, hogy a kérdéses információt többé ne tegyék egy ilyen találati lista segítségével hozzáférhetővé a nagy nyilvánosság számára, meg kell állapítani, hogy – amint az többek között a jelen ítélet 81. pontjából is kitűnik – *e jogok főszabály szerint nemcsak a keresőmotor működtetőjének gazdasági érdekét előzik meg, hanem a nyilvánosság abhoz fűződő érdekét is, hogy az e személy nevére vonatkozó keresés során meg lehessen találni az említett információt.*” *Google Spain* (1. lj.), 81. és 97. pontok (*kiemelés tőlem – L. P. L.*)

⁵⁰ O'HARA–SHADBOLT–HALL i. m. (47. lj.) 5. James Whitman szerint a *privacy* amerikai és európai megközelítésének eltérései abban keresendők, hogy míg az USA-ban a *privacy*-nek a *status negativus* oldalát hangsúlyozzák az állammal szemben, addig Európában a személyiségvédelmet és az érintett információs önrendelkezését helyezik a középpontba. James Q. WHITMAN: The Two Western Cultures of Privacy: Dignity versus Liberty. 113 *The Yale Law Journal* (2004) 1161.

6. Összegzés

Miközben az elfeledtetéshez való jog fontos személyiségvédelmi, rehabilitációs érdekeket szolgál, az információt kereső közönség egyfajta ‘elfelejtésre irányuló kötelezettsége’ jelenik meg. Felmerül a kérdés: eldönthető-e, mi az, amire emlékezzünk, amit az utókor számára hozzáférhetővé teszünk, és mi az, amit érdemes inkább elfelejteni?⁵¹ És ha az emlékezet és a felejtés döntés kérdése, milyen arányban oszlik meg a döntés az adatalany, a keresőmotor-szolgáltató, az adatvédelmi hatóságok vagy bíróságok között? Hol marad ebből az egyenletből a véleménynyilvánítás szabadságát gyakorló, az információt jogszerűen publikáló személy, orgánus,⁵² akit/amelyet csupán értesíteni kell a tartalomhoz mutató találati eredmény eltávolításáról?⁵³

További gyakorlati kérdésként merül fel, hogy mikortól nem időszerű már egy adat, mikortól tekinthető ‘felejtésre méltónak’. Elena Perotti egy olasz ítéletet említ, amely az elfeledtetéshez való jogot már a hír megjelenését követő két és fél év elteltével érvényesíthetőnek találta.⁵⁴ A megválaszolatlanul maradt kérdések tükrében mindaddig, amíg az Európai Unió Bíróságának nincs lehetősége részletesebben kidolgozni az elfeledtetéshez való jog kereteit, továbbra is számítanunk kell az egymásnak ellentmondó, vagy legalábbis szétartó nemzeti joggyakorlatra és a jogkereső közönség, valamint a folyamatból kizárt, ám sok esetben anyagilag is érintett online kiadók elégedetlenségére.

⁵¹ FRANTZIOU i. m. (19. lj.).

⁵² Frederic LARDINOIS: Google Now Uses Geolocation to Hide ‘Right to Be Forgotten’ Links from its Search Results. *TechCrunch*, 2016. március 4., <https://beta.techcrunch.com/2016/03/04/google-now-uses-geolocation-to-hide-right-to-be-forgotten-links-from-its-search-results/>

⁵³ NAVRATYIL i. m. (25. lj.) 85.

⁵⁴ PEROTTI i. m. (44. lj.).